

AKTIVT OCH DEMOKRATISKT
MEDBORGARSKAP -PROJEKTET

*Slutrapport och rekommendationer för
utbildare inom fritt bildningsarbete*

**KANSALAIŠ
FOORUMI**

ISBN

978-951-9461-65-6

Text

Mari Tapio

Översättning

Emil Kaukonen

Layout

Joni Sivonen

Kansalaisfoorumi 2020

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Innehåll

Förord	4
1. ADEKA-projektet som främjare av medborgarfostran	5
1.1 Vad gick projektet ut på?	5
1.2 Det fria bildningsarbetets medborgarfostrande uppgift som grund för ADEKA-projektet	7
1.3 Observationer kring kartläggningen av projektorganisationernas nuläge	9
1.4 Den aktiva medborgarens kunskaper, färdigheter, inställningar och kompetenser	11
2. Vi prövar så här! En sammanställning av projektets experimentella undervisningar och det producerade materialet	14
2.1 Korta presentationer av de experimentella undervisningarna	14
2.2 Material som stöd för planering av utbildning kring medborgarfostran	30
3. Vi lär oss tillsammans! Utbildaren som stöd för samhällsligt aktörskap -utbildningen för utbildare och handledare inom fritt bildningsarbete och föreningsverksamhet	31
4. Aha! Exempel och rekommendationer för utbildare inom fritt bildningsarbete	33
4.1 Exempel på delaktiggörande pedagogiska lösningar	34
4.2 Rekommendationer för utbildare av aktiva och demokratiska medborgare	36
Källor	39

Förord

Aktivt och demokratiskt medborgarskap (Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus, ADEKA)-projektet (1.10.2018-31.5.2020) sammanförde en stor och representativ grupp finländska läroinrättningar inom den fria bildningssektorn för att samarbeta inom ramen för gemensamt utvecklingsarbete. Inom den korta projektperioden hann vi tillsammans förundras över mångfalden inom fritt bildningsarbete – och inse dess stora värde även med tanke på medborgarfostran. Att arbeta med ett ämne som spretade åt så många håll krävde att utvecklingsgruppen både engagerade sig i att arbeta, planera och hålla tidtabeller tillsammans och i att ”tugga på” ämnet tillsammans med lärare, utbildare och handledare vid de egna läroinrättningarna. Mållinjen nåddes och på vägen lärde vi oss mycket om projektarbete, vardagen vid andra organisationer och kärnaspekterna i det fria bildningsarbetet.

Som projektkoordinator var jag verksam vid projektets knutpunkt och fick samarbeta framgångsrikt med flera experter, antingen direkt eller via organisationernas kontaktpersoner. Ett stort och varmt tack till alla som deltog i kartlägningsintervjuerna, till dem som producerade material för projektet, och till utbildarna: Satu Soutolahti, Heidi Hänninen, Hanna Rajala, Maaria Tuhkunen, Elina Nivala, Raisa Laukkanen, Joni Sivonen, Minna Aitola, Mari Ervast, Juha Koikkalainen, Kaija Jumppanen, Tatiana Maslova, Jutta Lithovius, Maarit Halme, Paula Tella, Rita Ahonen, Inkeri Alho, Niina Salmi, Anni Toikka, Johanna Pihlava, Salla Jussilainen, Marion Fields, Mervi Huisman, Johanna Lehmusjoki-Sihvonen, Diana Raitala, Heidi Alander, Sointu Condé, Satu Teräsahde, Annika Salo och Petja Vatanen. Tack även till alla de studenter och övriga som deltog i utbildningstillfällen och workshoppar med anknytning till projektet. Er delaktighet och er respons har varit en värdefull del av utvecklingsarbetet.

Ett speciellt stort tack för projektets framgång bör också riktas till kontaktpersonerna vid de deltagande läroinrättningarna och till styrgruppens medlemmar, av vilka de flesta även aktivt deltog i produktionen av material och i den experimentella undervisningen: Emmi Komlosi, Annika Vesanto, Ville Ylikahri, Risto Ruottunen, Jari Valtari, Tommi Siivonen, Minna Nurminen, Tiina Parjanen, Meri Tennilä, Ilona Maaperä, Terttu Mylläri, Anna Kirstinä, Heidi Luukkainen, Heikki Tulkki, Jaana Laitila, Salla Leukumaa-Autto, Leena Meriläinen, Ville Hirvikoski, Klaus Savolainen, Anne Ilvonen, Björn Wallén och Anneliina Wevelsiep.

Flera av de ovan nämnda deltog i projektets planering under året 2018, men som primus motor fungerade Aaro Harju, den dåvarande ordföranden för Sivistysliitto Kansalaisfoorumi. Han satte hjulen i rullning, hittade samarbetspartnerna och sökte finansiering. Tack till Aaro för att han lade ord på projektets behov och för att han knuffade igång det!

Tammerfors 25.5.2020

Mari Tapio

*Utbildningsplanerare, projektkoordinator
Kansalaisfoorumi*

1. ADEKA-projektet som främjare av medborgarfostran

Syftet med denna rapport är att sammanställa erfarenheterna och lärdomarna från projektet Aktivt och demokratiskt medborgarskap (Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus, ADEKA) i en form som kan vara till nytta för dem som arbetar inom fritt bildningsarbete, speciellt dem som planerar och förverkligar utbildning. Processen, ändamålen och tillvägagångssätten beskrivs kort och på ett allmänt plan för att betona **resultaten och produkterna av utvecklingsarbetet:**

- » **exempel på utbildningsverksamhet inom fritt bildningsarbete** som utvecklar deltagarnas kunskapsbas, färdigheter, attityder och kapacitet att agera i samhället som aktiva och demokratiska medborgare
- » **modeller som stöder utbildningsplanering samt undervisnings- och studiematerial**, fritt tillgängliga för modifikation och anpassning för eget bruk (inom ramen för Creative Commons BY-SA-licensen) och
- » **pedagogiska rekommendationer samt rekommendationer ämnade för olika former av läroinrättningar, deltagargrupper och utbildningsområden** för medborgarfostran inom fritt bildningsarbete.

1.1 Vad gick projektet ut på?

Projektet administrerades av Kansalaisfoorumi SKAF rf via en deltidsanställd koordinator. Projektet genomfördes genom jämlikt samarbete mellan 12 ytterligare organisationer inom fritt bildningsarbete: Helsingfors finskspråkiga arbetarinstitut, Kalliola settlement och Kalliola arbetarinstitut, Arbetarakademin, Lärkkulla-stiftelsens folkakademi, Studiecentralen Sivis, Förbundet för folkbildning och studieförbundet KSL, Gröna Bildningsförbundet och Gröna studiecentret, Jyväskylä arbetarinstitut, Jyväskylä sommaruniversitet, Alkio-opisto, Paasikivi-opisto och Kides evangeliska folkhögskola.

Inom ramen för projektet genomfördes följande delmoment

- 1. En kartläggning och analys av de utbildningar med koppling till aktivt och demokratiskt medborgarskap som tidigare genomförts av samarbetspartnerna och av utmaningarna och möjligheterna för utbildning vid läroinrättningar inom fritt bildningsarbete.**
- 2. Lärare/utbildare/handledare erbjöds utbildning** för att knyta an aktivt och demokratiskt medborgarskap till den egna undervisningen.
- 3. Infogandet av nytt material och ny pedagogik som stöder kunskaper, färdigheter, attityder och förmågor till aktivt och demokratiskt medborgarskap prövades** som en del av olika utbildningar och workshoppar och
- 4. Rekommendationer för läro- och utbildningsmetoder för aktivt och demokratiskt medborgarskap samt undervisnings- och studiematerial** skapades; dessa

- a. ökar intresset för aktivt och demokratiskt medborgarskap
- b. ökar kunskap om demokrati och om att agera som en demokratisk medborgare
- c. motiverar och uppmuntrar till att verka, delta och handla aktivt i samhället och
- d. lämpar sig för att genomföras i olika läromiljöer och i samband med olika läroämnena vid läroinrättningar inom fritt utbildningsarbete.

Projektets resultat blev

1. En **materialbank** som stöder utbildningsverksamhet inom aktivt och demokratiskt medborgarskap och som innehåller det nätmaterial som producerades inom ramen för projektet och beskrivningar av de experimentella undervisningarna samt länkar till fritt tillgängligt undervisnings- och studiematerial och till nätsidor som producerats av andra aktörer
2. **Pedagogiska och övriga rekommendationer** för medborgarfostran inom fritt utbildningsarbete och
3. En **slutrapport** som sammanställer projektets erfarenheter och lärdomar.

Projektets arbetsprocess återges i bild 1.

Bild 1. ADEKA-projektets processdiagram.

1.2 *Det fria bildningsarbetets medborgarfostrande uppgift som grund för ADEKA-projektet*

Lagen om fritt bildningsarbete (632/1998) ger klara riktlinjer för uppgiften att främja aktivt medborgarskap (1 §):

”Det fria bildningsarbetet syftar till att utifrån principen om livslångt lärande anordna utbildning som stöder sammanhållningen och jämlikheten i samhället samt ett aktivt medborgarskap.

Målet för undervisningen inom det fria bildningsarbetet är att främja individers mångsidiga utveckling, välmående och välfärd och att främja demokrati, pluralism, hållbar utveckling, kulturell mångfald och internationalism.”

De i lagen angivna målen för undervisningen erbjuder alltså en stabil värdegrund som fungerar som en naturlig stötteleare för utbildandet av aktiva medborgare. Det fria bildningsarbetets läroinrättningar är inte verksamma i ett vakuum, utan i ett levande och dynamiskt samhälle vars förändringar inverkar på all utbildning och alla läroinrättningar. Förändringarna i verksamhetsmiljön har bland annat gett upphov till utmaningar inom föreningsverksamhet, ett uppsving i nya former av medborgarverksamhet, en ständigt ökande kravnivå inom arbetslivet och flera globala utmaningar som måste hanteras.

Inom fritt bildningsarbete syns de utmaningar som hör till föreningsverksamhet speciellt vid studiecentralerna, som uttryckligen är föreningarnas läroinrättningar. Det har blivit allt svårare för föreningar att få frivilliga att ställa upp i ansvarspositioner. En orsak till bristen på föreningsaktiva kan vara arbetslivets press och krav. Att balansera mellan arbete och familjeliv kan kräva både tid och energi i vardagen, vilket innebär att fritiden helst används för att vila upp sig. Å andra sidan finns också ett så stort utbud på fritidsmöjligheter och -aktiviteter att föreningsverksamheten i vissa fall faller bort.

Trots detta är föreningsverksamhet fortfarande ett populärt sätt för medborgerligt deltagande och aktiv samhällelig verksamhet. I Finland finns fler än 100 000 föreningar. Ändå deltar allt färre människor aktivt i föreningsverksamhet. Det finns alltså ett behov för att aktivt motivera och uppmuntra folk till att delta i föreningsverksamhet och sänka tröskeln för deltagande, inom vilket även utbildningar inom fri bildning har sin roll.

Å andra sidan är även nya former av föreningsobunden medborgerlig verksamhet ett värdigt alternativ till traditionell föreningsverksamhet, och dessa har tagits i bruk med entusiasm. Till exempel olika former av stadsaktivism, såsom verksamhet inom stadskultur och stadsdelsaktivism, plattformar för matleverans och tjänster samt olika nätmiljöer erbjuder möjligheter till deltagande och engagemang med låg tröskel. (Se till exempel Kaupunkiaktivismi 2018). Även inom fritt bildningsarbete är det skäl att ta i beaktande dessa nya sätt att delta som former av aktivt medborgarskap.

Internetdeltagande är en helt egen värld som kräver kunskap om flera typer av digitala färdigheter. Kritisk informationssökning och mediekompetens, färdigheter inom kampanjorganisering, kunskap om att delta i digitala medborgarråd och andra funktioner som stöder demokratiskt beslutsfattande, färdigheter inom konstruktiv nätdiskussion... Listan är lång. Vid sidan om formell

utbildning kan och bör även det fria bildningsarbetet erbjuda möjligheter att utveckla alla dessa färdigheter.

Krig och kriser runtom i världen för allt fler alylsökande och flyktingar till Finland, och även arbetsrelaterad inflyttning har ökat (se t.ex. Ministry of the Interior 2018). För samhället och för den enskilda individen är det av avgörande betydelse hur väl de inflyttade blir hemmastadda och integreras i samhället. Inom fritt bildningsarbete kan integration stödas avsevärt, speciellt genom ökad kunskap om och nya erfarenheter av samhällelig delaktighet och -verksamhet.

Klimatförändringen är en global, allomfattande utmaning. Lösandet och förebyggandet av dess tillhörande problem borde därför vara en gemensam uppgift för alla stater, medborgare, samhällen och företag. Eftersom det fria bildningsarbetet stöder och lär ut aktivt medborgarskap skulle det vara möjligt att rikta denna verksamhet för att bland annat bekämpa klimatförändring och främja hållbar utveckling i samhället på ett bredare plan. För att möta denna utmaning krävs förändringar både inom det politiska systemet och i vardagen. Också av denna orsak är det viktigt att stötta individers möjligheter till att agera själv och till att sätta press på politiska beslutsfattare för att åstadkomma tillräckligt effektiva åtgärder – med andra ord att uppfostra aktiva och demokratiska medborgare i ordens sanna bemärkelse.

1.2.1 Med målsättning att främja aktörskap och delaktighet i samhället

Historiskt sett har organisationer inom fritt bildningsarbete alltid verkat för att främja aktivt och demokratiskt medborgarskap och demokrati i allmänhet (Pätäri, Teräsahde, Harju, Manninen & Heikkinen 2019, 7, 9). Definitionerna av medborgarskap och önskvärt aktivt (eller ”gott”) medborgarskap har naturligtvis varierat under olika tider och även ideologiskt mellan olika läroinrättningar (se t.ex. Heikkinen 2019, 87–89).

Ur statsförvaltningens och utbildningspolitikens synvinkel är den mest önskvärda och betonade definitionen av en aktiv medborgare fast sammankopplad med ekonomiskt aktörskap. För förvaltningen är det önskvärt att medborgaren är en samhälleligt produktiv aktör som ökar samhällets konkurrenskraft, helst är arbetande och konstant anpassar sig till arbetslivets skiftande krav, framför allt genom livslångt lärande och kompetensutveckling. (Manninen, Teräsahde & Pätäri 2019, 261). I denna definition betonas aktivt agerande på bekostnad av medborgarskapets övriga dimensioner, såsom politiskt medborgarskap och samfällt ansvar (ibid., 216, se även Pastuhov 2018).

Inom fritt bildningsarbete har man traditionellt velat betona och stöda en form av aktivt medborgarskap där medborgaren i första hand är en bildad aktör i medborgarsamhället snarare än en produktiv ekonomisk aktör. Denna form av aktörskap och handlande behöver inte vara beroende av individens förutsättningar eller möjligheter till att direkt stöda samhället på ett ekonomiskt plan, utan alla, oberoende av arbete eller till exempel yrkesutbildning, har möjlighet att utvecklas inom ramen för det, till exempel i samband med – och med stöd av – de utbildningar och annan verksamhet som erbjuds av det fria bildningsarbetet. (Se t.ex. Teräsahde & Pätäri 2019, 261.)

Manninen et al. (2019, 272) betonar att säkrandet och utvecklandet av en fungerande demokrati, jämställdhet och samfällt ansvar inom aktivt medborgarskap kräver att aktörer inom fritt bildningsarbete har klara praktiker. Eftersom ett betydande antal människor deltar i de utbildningar som ordnas inom fritt bildningsarbete är det avgörande att innehållet och praktikerna i

dessa utbildningar (pedagogik och arrangemang) främjar utvecklandet av deltagarnas färdigheter, inställning och kapacitet till aktivt och demokratiskt medborgarskap. Det var just stärkandet av dessa praktiker som även ADEKA-projektet hade som målsättning.

I boken *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna* (2019, 313, 315), utformar forskarna i fritt bildningsarbete Sini Teräsahde och Jyri Manninen olika framtidsscenarier för det fria bildningsarbetet, av vilka en (det hållbara, effektiva och innovativa fria bildningsarbetet) särskilt betonar ett mångsidigt utbildningsutbud inom medborgar-, gemenskaps- och demokratifostran. Tanken är att de ovannämnda utbildningsinnehållen sammankopplas med kulturell och övrig utbildning och att deltagarnas mångfald och behov tas i beaktande bättre än förr. Detta scenario motsvarar helt den uppfattning om vad uppfyllandet av det fria bildningsarbetets medborgarfostrande roll inom det praktiska arbetet kunde innebära som förstärktes under ADEKA-projektets gång.

1.3 Observationer kring kartläggningen av projektorganisationernas nuläge

Den konkreta verksamheten inom ADEKA-projektet påbörjades genom intervjuer med kontaktpersonerna vid samtliga läroinrättningar som deltog i projektet (13 intervjuer) med fokus på helhetsbilden av aktivt och demokratiskt medborgarskap samt definitioner och utvecklingsförslag. Dessutom skapades en enkät för att ta reda på vilka typer av utbildningar som hade erbjudits vid läroinrättningarna, vilken form av pedagogik som hade använts och vilka erfarenheter som hade erhållits genom utbildningsverksamheten. Med hjälp av enkäten samlades även information om utbildningsmetoder, lärmiljöer och undervisnings- och studiematerial. 29 utbildare skickade in sina svar.

Utgående från intervjuerna blev det klart att **idealet för aktivt och demokratiskt medborgarskap är i stort sett likadant vid de fria bildningsorganisationerna**. Traditionell verksamhet såsom röstning eller medverkande i partipolitik lyfts inte fram som ett mer värdefullt uttryck för aktivt medborgarskap än andra former av deltagande och verksamhet – inte ens vid de läroinrättningarna som är anknutna till partiverksamhet. I materialet framträder kraftigt att de fria bildningsorganisationerna har en viktig roll till exempel som utbildare av öppensinnad och uppskattande dialog och som forum för öppen diskussion. Utbildning höjer människors allmänna färdighetsnivå och samhällliga förståelse. Via utbildningen får man nya perspektiv på samhället och man kan även lära sig att lägga märke till de saker som man själv vill påverka.

Materialet visar att de fria bildningsorganisationerna redan har lyckats rätt bra med utbildningar inom aktivt och demokratiskt medborgarskap, men att temat kunde införlivas på ett bredare plan både då det gäller innehåll och pedagogik.

Utgående från enkätsvaren fanns inga stora skillnader mellan **utbildningsinnehållen** kopplade till aktivt och demokratiskt medborgarskap som fanns vid de olika läroinrättningarna. Naturligt nog betonades partiverksamhet vid de läroinrättningar som var anknutna till politiska partier. Huvudsakligen var dessa temata kopplade till andra utbildningstemata eller läroämnen. Ett stort antal olika temata kopplade till samhälllig delaktighet, deltagande och verksamhet hade lyfts fram och aktuella problem hade behandlats både lokalt och globalt.

Utgående från kartläggningen framträdde de **utbildningsformer** som var i bruk vid lärovinrättningarna som mångsidiga och tillmötesgående för olika studentgrupper. Inkluderande former av funktionella och samarbetsmässiga metoder samt konstbaserade metoder användes flitigt, och de hade huvudsakligen upplevts vara fungerande. De mest fruktbara och ändamålsenliga metoderna ansågs vara par- och grupparbeten, funktionella metoder och kombinationer av olika metoder. Målgruppen lyftes fram som avgörande för valet av metod.

Gällande definitioner av aktivt och demokratiskt medborgarskap betonade de intervjuade inte speciellt mycket nya nätverksbaserade (och/eller urbana) former av medborgarverksamhet och -aktivism, till exempel skapande av stadskultur på egna villkor, såsom en del av aktivt medborgarskap. Verksamhet på internet och i sociala medier samt upprättande och mobiliserande av nätverk nämndes däremot som ett effektivt sätt att samla stora folkmassor för ett visst ändamål. I ett enkätsvar summerades ett av utbildarens viktigaste och kanske mest utmanande ansvarsområden: **”Lärarens uppgift är att försöka väcka intresse”**. Detta konstaterande hänvisar också till det faktum att utbildaren har möjligheten och makten att lyfta fram och bearbeta sådana temata som hen märker att är betydelsefulla utgående från studenternas samhällliga synvinkel – även om studenterna själva inte genast inser deras vikt. Då understryks lärarens och utbildarens roll som tanke- och intresseväckare och som motiverare.

1.3.1 Brukade metoder, lärmiljöer samt undervisnings- och studiematerial

Då man betraktar de metoder, läromedel och lärmiljöer som används vid undervisning av temata kopplade till aktivt och demokratiskt medborgarskap är det sannolikt att de metoder och läromiljöer som fungerar bäst är sådana som stöder studenternas erfarenhet av delaktighet och stärker deras aktörskap i samhället. Således kan läromiljöer och -erfarenheter som befinner sig utanför själva utbildningslokalerna, såsom i närmiljön, vara mer effektiva då det gäller inläring av konkreta färdigheter. För teoretiska eller kunskapsbaserade studier kan å sin sida nätmiljöer fungera lika väl som klassrum.

Bland utmaningarna framträdde bland annat bristen på passande läromedel riktade till inflyttade finländare, det minskade intresset för föreningsverksamhetsutbildning och att nå deltagare i allmänhet. Utmaningarna var sinsemellan mycket olika. Vissa hade att göra med linjedragningar vid organisationer eller typer av läroinrättningar (målgrupper, handlingsramar, resurser), medan andra var kopplade till utbildande av utmanande studentgrupper, pedagogiskt kunnande, förändringar i verksamhetsmiljön och allmänna trender och uppfattningar om samhälleligt deltagande och politik.

De mest fungerande och ändamålsenliga metoderna ansågs vara **par- och grupparbeten** och **funktionella metoder**. Överlag upplevdes metoder vara kontextbundna, vilket innebar att de valdes för att passa **studentgruppen, det behandlade ämnet och lärandemålen**. Som bäst fungerande upplevdes **inkluderande metoder** och sådana metoder som förutsatte att **deltagarna arbetade individuellt och gemensamt i grupper**. **Föreläsningar** ansågs fungera i informationsförmedlande syfte och då de var dialogiska.

Inkluderande och funktionella metoder liksom de ovan beskrivna, som ofta även utnyttjar ömsesidigt lärande, var allmänt i bruk vid läroinrättningarna. En respondent var av åsikten att alla metoder kan fungera, ”*det beror endast på facilitatorn om de inte fungerar*”. Denna synvinkel är

beaktansvärd i den bemärkelsen att den vilar på en grundtanke om kompetenta utbildare som, om de så önskar, kan lära sig att använda flera olika metoder och att välja de mest passande för varje situation. För att behärska mångsidiga utbildningsfärdigheter krävs förvisso utbildning, övning och känslighet för olika målgrupper, lärosituationer och -miljöer.

Med tanke på utbildningsmetoder var det iögonenfallande att **metodernas passlighet för att studera och lära ut just aktivt och demokratiskt medborgarskap inte övervägdes speciellt mycket**. Ofta gavs heller inga grunder för varför någon metod har upplevts vara fungerande eller ofungerande. Övning genom praktik (till exempel genomförandet av någon konkret och verklig påverkanshandling eller -kampanj) lyftes knappt heller fram. Det skulle inte skada att i större grad använda sig av val som en utmärkt möjlighet till lärande och övning.

Gällande läromiljöerna kom det inte som en överraskning att de traditionella utbildningsutrymmena fortfarande var populära. De finns redan vid läroinrättningarna och de kan vid behov omordnas för olika former av arbete och anpassas för olika studenter. Även bruket av nätmiljöer och -plattformar var vanligt. Exkursioner upplevdes vara fungerande som metod och exkursionsmålen erbjöd variation som läromiljöer. Även naturomgivningar och evenemang bidrog till undervisningen i och med att de medförde upplevelser och erfarenheter. Offentliga utrymmen hade också utnyttjats framgångsrikt.

1.3.2 Utvecklingsidéer som lyftes fram i materialet

Huvudsakligen handlade enkätrespondenternas utvecklingsidéer om vilka verktyg och innehåll som kunde inspirera folk att delta och engagera sig mera. Fram lyftes till exempel

- » skapandet av förhållanden som möjliggör ömsesidigt lärande och lärande av andra
- » frivilligverksamhet som en form av lärande
- » uppmuntrandet av studenter till ansvarstagande
- » kopplandet av undervisningstemata till en kontext (på lokalt-regionalt-nationellt-nordiskt-europeiskt-globalt plan), speciellt då det gäller komplicerade fenomen och
- » samarbete mellan läroinrättningar och föreningar.

I intervjuerna lyftes tanken fram att **det är möjligt att inkludera innehåll och färdigheter som stöder aktivt och demokratiskt medborgarskap i nästan alla studier** (jfr. Teräsahde och Manninens [2019, 313–315] scenario). De enskilda lärarna för varje läroämne och varje kurs har då en nyckelroll, eftersom de i sista hand fattar besluten om vilka typer av innehåll som lyfts fram i utbildningen.

I intervjuerna väcktes även preliminära tankar om en del av de experimentella undervisningar som genomfördes inom ramen för projektet. En sammanställning av de experimentella undervisningarna och ytterligare information om det producerade materialet återfinns i del 2.

1.4 Den aktiva medborgarens kunskaper, färdigheter, inställningar och kompetenser

I intervjuerna och enkäten begrundades aktivt och demokratiskt medborgarskap ofta via frågor om vilka saker en aktiv och demokratisk medborgare borde veta och behärska. Utgående från materialet och forskningslitteraturen var det möjligt att utforma en bred uppsättning kunskaper,

färdigheter, attityder och kompetenser som i allmänhet uppenbart anses vara viktiga för att möjliggöra aktivt och demokratiskt medborgarskap.

I den följande tankekartan (bild 2) finns en samling kunskaper, färdigheter och attityder, tillhörande å ena sidan aktivt och å andra sidan demokratiskt medborgarskap, som kan stödas och utvecklas till exempel inom det fria bildningsarbetets undervisningsverksamhet. Trots att det aktiva och det demokratiska medborgarskapet här presenteras som om de skulle vara åtskilda, diskuterades de inom ramen för projektet huvudsakligen tillsammans. Inom projektet uppfattades aktivt medborgarskap som ett paraplybegrepp under vilket även verksamhet som en demokratisk medborgare ingick – med andra ord deltagande i samhällets verksamhet och engagemang med så kallade traditionella medel såsom röstning, att ställa upp i val och övrig verksamhet som är i enlighet med demokratiska värderingar.

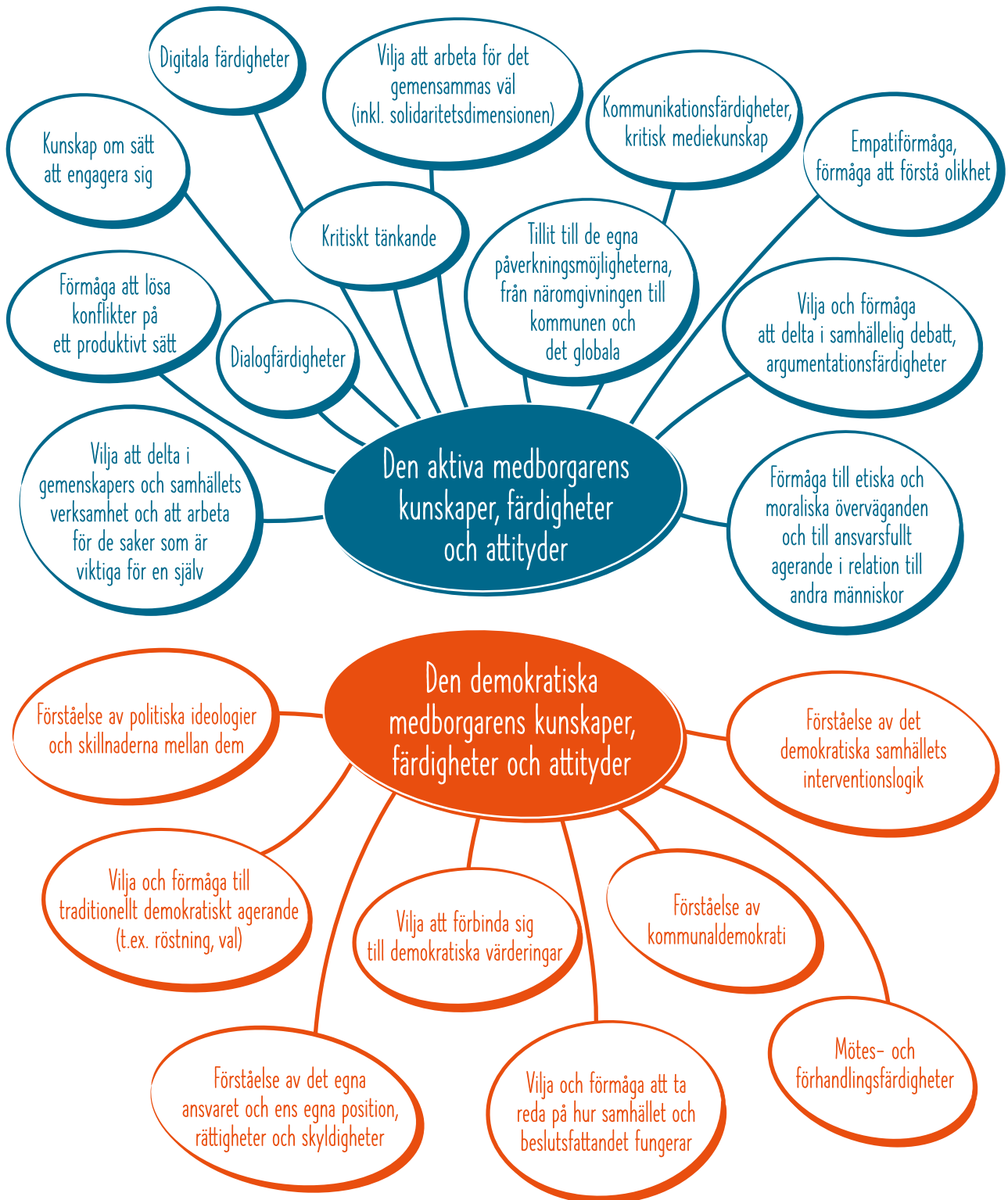

Bild 2. Kunskaper, färdigheter och attityder för aktivt och demokratiskt medborgarskap.

2. Vi prövar såhär! En sammanställning av projektets experimentella undervisningar och det producerade materialet

Inom ramen för ADEKA-projektet förverkligades flera experimentella undervisningar, av vilka 10 rapporterades i större detalj. Målsättningen med de experimentella undervisningarna var att man inom läroinrättningarnas utbildningsverksamhet prövade på nya sätt att stöda deltagarnas aktiva och/eller demokratiska medborgarkunskaper, -färdigheter och -attityder. I experimenten kunde fokus ligga på att utveckla undervisningens innehåll eller det pedagogiska förverkligandet, ofta både och.

Av de rapporterade experimentella undervisningarna förverkligades fem vid arbetarinstitut, tre vid studiecentraler, en vid en folkhögskola och en vid ett sommaruniversitet. Fyra av undervisningarna var speciellt riktade till individer som flyttat till Finland. I nästan alla rapporterade experimentella undervisningar ingick även produktion av material riktat till utbildare. Materialet som producerades var

- a. undervisnings- eller workshoppspecifika modeller, beskrivningar eller guider**, som inspirerar till att pröva på motsvarande övningar vid andra läroinrättningar och
- b. undervisnings- och studiematerial** (såsom uppgifter, övningar eller presentationer), som kan användas direkt eller applicerat i motsvarande utbildningar.

En del av materialet som producerades inom ramen för projektet skapades antingen på basis av tidigare erfarenheter och verksamhet inom projektorganisationerna eller som planeringsmaterial för den nuvarande utbildningsverksamheten. Allt det producerade materialet finns samlat i en elektronisk materialbank på kansalaisfoorumis Peda.net-sida på adressen peda.net/kansalaisfoorumi/kansalaistoiminta/adeka. Materialet finns även listat i del 2.2 av denna rapport.

2.1 Korta presentationer av de experimentella undervisningarna

Experimentella undervisningar förverkligades vid samtliga typer av läroinrättningar som deltog i projektet, och deras innehåll och pedagogiska lösningar kan appliceras vid mycket olika läroinrättningar till exempel genom att variera längden och omfattningen av undervisningen med hänsyn till olika deltagargrupper.

Ett konstprojekt som en del av en kurs i finska språket för invandrare

Läroinrättning: Jyväskylä sommaruniversitet

Deltagare: 6 vuxna som flyttat till Finland

Målsättning: Att stöda inläring av finska språket i samband med konstarbete och att lyfta fram aspekter i deras hemland och i Finland som deltagarna ansåg vara viktiga; Hur känns det att leva i hemlandets samhälle och i det finländska samhället?

Förverkligande:

1. Preliminäruppgiften var att fundera på vackra saker i hemlandet och i Finland.
2. På basis av ovan nämnda tankar uppgjordes en arbetsplan, efter vilket målningarna förverkligades och diskussion fördes deltagarna emellan.
3. De färdiga arbeten inlemmades i en större utställning med samhällskonst.

Lärmiljö, metoder och material: Ett sedvanligt utbildningsutrymme. Arbetena förverkligades med hjälp av olika väggmålningstekniker och schablonteknik. Som material användes bl.a. träskivor, målfärger, schablonkartong och skisspapper. För informationssökning fanns en surfplatta tillgänglig. Arbetsmetoderna demonstrerades i praktiken ifall arbetssättet inte kunde klargöras genom beskrivning på finska.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Vid sidan om konsteknik inlärdes bl.a. interaktionsfärdigheter och uttrycksförmåga. Möjlighet erbjöds till att diskutera och lära sig om bl.a. kultur, seder och arbetslivets principer.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Studenterna planerade sina verk utgående från en gemensam diskussion och alla deltog i genomförandet av verken. De skrev även små berättelser om sig själva för utställningen. I verken lyftes fram på vilka sätt deltagarna upplevde sig höra till det finländska samhället och vilka saker som de ansåg vara viktiga i det.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Under verksamhetens gång fördes en fortlöpande diskussion om arbetets tillkomst och deltagarnas tankar och det färdiga arbetet underbyggdes genom att spegla de i arbetet framlyfta aspekterna mot händelser i det egna livet.

Självutvärdering av utbildningen: Utbildningen gick utmärkt, de färdiga verken var mycket lyckade och installationen som verken utgjorde var väl utformad. Utbildningens lärandemål uppfylldes. Studentgruppens verk noterades i utställningens öppningstal och konstnärerna presenterades för publiken. Det var beklagligt att ingen dialog uppkom mellan premiärgästerna och studentgruppen då utställningsgästerna upplevde att det var naturligare för dem att tala med de finländska konstnärerna.

Utvecklingsförslag: I utställningsskedet borde någon form av delmoment ingå som skulle leda publiken och studentgruppen till dialog sinsemellan. Detta skulle främja ömsesidighet och lärande.

Kan appliceras: Vid alla fria bildningslärover som erbjuder utbildning för invandrare.

Se närmare i projektets materialbank -> [Taideprojekti maahanmuuttaneiden suomen kielen opetuksessa](#).

Undervisning i finska språket för icke läs- och skrivkunniga invandrare

Läroinrättning: Kalliola settlement och Kalliola arbetarinstitut

Deltagare: till Finland inflyttade unga vuxna varav hälften var kvinnor och hälften män

Målsättning: Grundmålet var att lära sig finska så att deltagarna skulle kunna fungera som aktiva medlemmar i det finländska samhället och finna arbete. Undervisningen ingick som en del i Suomi UMAKO I och Suomi UMAKO II-utbildningar. Studenterna hade inga studiefärdigheter, vilket innebar att ett mål blev att lära ut spelreglerna för studier: hur uppgifter genomförs, regelbundenhet i studierna, att man inte kan vara försenad till timmarna eller utebli i flera dagar. Samtidigt med språket lärs även samhällets spelregler ut.

Förverkligande: I två av studiegrupperna studerades grundaspekter av det finländska samhället (bl.a. arbetsplatser, pengabruk, gemensamma spelregler, hälsovård, lopptorg, trafik, polisen, FPA, TE-byrån). I studierna ingick även besök till t.ex. museer och bibliotek. I arbetarnas lägenhetsmuseum väcktes en diskussion om samhällets förändring – Finland har inte alltid varit ett välbärgat land. I biblioteket dryftades allas gemensamma och lika möjligheter till att använda sig av bibliotekets tjänster och hitta information. Besöken var värdefulla eftersom de möjliggjorde inläring genom att se och uppleva, till och med utan språk.

Lärmiljö, metoder och material: Den ena läromiljön var vid Kalliola settlementshus och den andra var vid Böle invånarhus. I settlementshuset fanns även frivilliga som stöd för studenterna och läraren under lektionerna. I undervisningen användes böcker, bilder, exempelföremål, besök, sång, diskussioner, gemensamma måltider och digital undervisning. En gång i veckan hölls en flermetodsbaserad studiedag, som innehöll bl.a. språkstudier i samband med gemensam motion, ritande, målande och självmassage för ansiktet.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Gruppen som sammanträdde vid invånarhuset såg även annan verksamhet i lokalen, såsom läxklubbar och caféverksamhet och såg på vilka sätt individer med invandrarbakgrund hade gått med i verksamheten. I settlementshuset bekantade sig studenterna med läroinrättningens utrymmen i vilka även majoritetsbefolkningens finländare studerar, såg vilka former av kurser som erbjöds vid läroinrättningen och att även de själva kunde delta i dem. Under studierna sågs och upplevdes samtidigt hur det är att leva och verka i det finländska samhället. Till exempel framkom finländska sätt att fungera på ett naturligt och vardagligt vis genom motionsstunder i samband med språkstudier, med både män och kvinnor närvarande.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Inledningsvis var verksamheten lärardriven på grund av saknaden av ett gemensamt språk. En del hade inte heller någon tidigare erfarenhet av studier, eftersom de inte gått i skola som barn. Då färdigheter byggdes upp diskuterades studier, självutvärdering och inläring.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Det reflekterades fortlöpande kring verksamheten och den anpassades efter behov. Genom försök och misstag blev det klart vad som lönar sig att fortsätta med och vad som inte är fruktbart. Lärarna reflekterade kring verksamheten och erfarenheterna av den både individuellt och tillsammans med studenter och frivilliga.

Självutvärdering av utbildningen: Utbildningen lyckades enligt målsättningarna. Studenterna var sinsemellan mycket olika med tanke på inläringförmågor och kulturell bakgrund. Vid sidan

om språkstudier fick de bekanta sig med det finländska samhället och kulturen. På basis av detta är det möjligt att börja påverka både egna och gemensamma ärenden i samhället. Att lära sig språket är en nyckel till att kunna fungera som en aktiv medborgare.

Utvecklingsförslag: Till undervisningen kunde i ännu större grad anknytas samhällskunskap, t.ex. genom besök och pedagogiska lösningar. I framtiden kunde det främsta målet eventuellt vara inlärnigen av studiepraktiker och spelregler för studier. Som stöd för språkinläring för icke läs- och skrivkunniga personer kunde ett tandem-språkparssystem användas, i vilket studenten och en frivillig skulle träffas t.ex. veckovis, föra diskussioner och t.ex. gå på bio eller besöka ett bibliotek tillsammans. På detta sätt skulle det finländska samhället bli bekant på ett praktiskt sätt genast i början och studenterna skulle kunna använda språket i en vardaglig kontext.

Kan appliceras: Vid medborgarinstitut och folkhögskolor

Se närmare i projektets materialbank -> [Luku- ja kirjoitustaidottomien opetus monimenetelmäisesti](#)

Bild 3. I läskunnighetsundervisningen kan en mångfald demonstrationsmedel användas. Dockhusmöbler fungerar väl för inläring av ordförråd med anknytning till hem och möbler.

Projekt inom ramen för Europeiska solidaritetskåren

Läroinrättning: Arbetarakademin

Deltagare: 10 studerande vid utbildningslinjen för socialvetenskaper, unga vuxna

Målsättning: Verksamhetsformen Europeiska solidaritetskåren sammanför europeiska ungdomar för att bygga ett mer jämlikt och rättvist samhälle, i vilket de ungas röst hörs och tas i beaktande. Ungdomarna stöder de svagare och löser samhällsliga utmaningar på ett lokalt plan. Målsättningen är att hjälpa unga att fundera på vilka samhällsliga utmaningar som berör endast dem själva och vilka som berör även andra europeiska ungdomar.

Förverkligande: På kursen planerades ett kulturprojekt som skulle glädja och gynna lokalgemenskapen. Projektet var en del av solidaritetsverksamheten som deltagarna kommit underfund med och förverkligat och som svarar på ett samhällsligt behov, skapar jämlika möjligheter och har en positiv inverkan på välmåendet i olika gemenskaper. Det är viktigt att ungdomarna själva ansvarar för verksamheten och att samfällt arbete, ömsesidigt lärande och medborgaraktivism ingår i solidaritetsprojektet. I projektet deltar minst 5 studenter. Först planerades ett lokalt solidaritetsprojekt och finansiering söktes för att förverkliga det. Under våren var det meningen att ett projekt på 2–3 månader skulle förverkligas (tyvärr blev detta inte av på grund av coronavirusepidemin).

Lärmiljö, metoder och material: Kursen bestod av en introduktionsföreläsning (3 h), guideade smågrupps- (3 h) och nätarbeten (2 x 3 h) samt självständiga nätstudier. Inom ramen för nätstudierna skrevs en ansökan till EU:s solidaritetsprojekt. I kursens andra del förverkligades det planerade projektet.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Verksamheten svarar alltid mot ett verkligt samhällsligt behov och ökar jämlika möjligheter. Under projektets gång utvecklas studenternas färdigheter för gemensamt arbete, ömsesidigt lärande och medborgaraktivism.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Solidaritetsprojektet var utvecklat och förverkligat av ungdomarna själva. De ansvarar själv både för att skriva finansieringsansökan och att genomföra projektet.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Under kursens lopp reflekterade lärarna kring inlärningsprocessen efter varje möte. Möten med studenterna inleddes alltid med reflektioner kring det föregående mötet.

Självutvärdering av utbildningen: Studenterna blev engagerade i projektet och arbetade med det även under sin fritid. De planerade ett fungerande, nödvändigt och genomförbart projekt. Tyvärr lyckades den elektroniska finansieringsansökningen inte inom ansökningstiden. Målet var ändå att förverkliga det planerade projektet utan extern finansiering.

Utvecklingsförslag: Ansökningsblanketten för solidaritetsprojektet är utmanande och kräver utförlig informationsteknisk kompetens, vilket innebar att ansökningsprocessen skulle ha krävt mer handledningstid. Ansökningstiden för den verkliga projektfinansieringen kan inte flyttas på, vilket medför att man måste kunna agera inom ramen för ansökningstiden. Det krävde flexibilitet av både gruppen och av den övriga verksamheten. Gruppen måste inspireras och ledas till att förbinda sig till kursen vid dess början.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut och studiecentraler
Se närmare i projektets materialbank -> [Solidaarisuusjoukot-projekti](#)

K-labra – en experimentell konstworkshop

Läroinrättning: Kansalaisfoorumi (studiecentralen)

Deltagare: en liten grupp i alla åldrar

Målsättning: K-labra siktade på att deltagarna skulle uppleva det gemensamma rummet genom konst och att uppväcka en vilja att påverka den egna omgivningen hos dem. Den öppnade upp konstskapande som en kanal för känslor och tankar och stödde deltagarnas känsluresurser genom att styrka deras delaktighet, självkänsla och självkänedom. Därutöver erbjöd den trevlig och ändamålsenlig samverksamhet som gav en möjlighet till att uttrycka sig själv och få positiva upplevelser. I experimentet var det möjligt att pröva en flerkonstnärlig workshop som leder in till möjligheter till engagemang genom konst.

Förverkligande: Undersökande av det offentliga rummet och dess fenomen genom konst och de insikter som nås genom denna process. Workshopen bestod av sju stycken 4-timmarsmöten (av vilka 6 förverkligades) under loppet av 3 veckor.

Lärmiljö, metoder och material: Workshopen genomfördes i offentliga utrymmen, både inom- och utomhus. Dessutom användes Kansalaisfoorumis utbildningsutrymmen. Under konstarbetet genomfördes bl.a. observations-, sinnes- och närvaroövningar, stadsäventyr, rörelseimprovisation, kreativt skrivande, bildkonst och dokumentärfilm. Det väsentliga var att utöva en konstnärlig, nyfiken och icke-vetande synvinkel på världen.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Konstarbete och reflektioner kirng det uppmuntrade till kritiskt tänkande, utvecklade färdigheter för samarbete och dialog och öppnade nya perspektiv på en själv. Dessutom uppmuntrade de studenterna att bli synliga med sina egna tankar, värderingar och åsikter och stärkte deras förmåga att agera empatiskt och förstå olikhet. Arbetet gav verktyg för att uttrycka känslor och förbättrade deltagarnas förmåga att tänka sig alternativa verkligheter. Det delade, gemensamma rummet lyfte fram temata och observationer som hade att göra med bland annat jämlikhet och bruket av offentliga rum. Workshopens avslutande utställning/öppna dörrar-evenemang och nätgalleriet var väsentliga delar av helheten. De förde med sig de temata och observationer som diskuterats under arbetets gång till en bredare allmänhets medvetande, vilket är ett sätt att påverka. Det är dock mycket viktigt att slututställningen eller -uppträdandet förverkligas på ett sätt som respekterar deltagarna och att man kommer överens om detta "publicerande" redan i ett tidigt skede. Utställningen får inte bli det egentliga målet för arbetet, utan det väsentligaste är själva processen och vad den har att ge för deltagarna.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Verksamheten var mycket inklusiv och delaktighetsstödande. Gruppen uppmuntrades till att ta ansvar för sitt eget och gruppens agerande. Workshopens resultat utvärderades tillsammans med deltagarna. Fastän det främst var handledarna som ansvarade för att planera ramverket för verksamheten, var riktningarna för och innehållen i konstverksamheten deltagarstyrda. Handledarens huvudsakliga uppgift är att möjliggöra deltagarens engagemang i den kreativa processen vilket också stöder delaktighet och aktörskap. Det sista mötet, då det var meningen att deltagarna helt skulle ansvara även för planeringen av verksamheten, blev tyvärr inställd på grund av sjukdomsfall.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Bland arbetsformerna ingick diskussioner och skrivuppgifter, genom vilka verksamheten knöts an till deltagarnas vardagsverklighet och samhällsliga temata. Reflektioner gjordes även via kreativt skrivande eller uttryck i bilder.

Självutvärdering av utbildningen: Workshopen var lyckad som ett nydanande experiment i vilket dokumentarism kombinerades med en mångkonstnärlig uttrycksform som inspirerats av det offentliga rummet. Delatagarna berättade att de hade blivit inspirerade till att observera världen på olika sätt och mod att uttrycka sig själva kreativt. Deltagarna upplevde även att de hade fått möjlighet till att lämna sina bekvämlighetszoner på ett passligt sätt med gruppens stöd och uppmuntrade av en inklusiv atmosfär som accepterade alla synvinklar. Inom ramen för workshopen blev det möjligt att försäkra ett jämlikt deltagande med hänsyn till deltagarnas diverse utmaningar och genom att utnyttja olikhet som en styrka.

Den till workshopen hörande öppna dörrar-dagen var glest besökt, men detta komparerades till en del av det internetbaserade virtualgalleriet.

Utvecklingsförslag: En tidsmässigt större helhet skulle möjliggöra en djupare arbetsform i vilken gruppens deltagande i verksamhetsplaneringen skulle kunna utnyttjas ännu bättre. Med en större deltagargrupp än experimentgruppen skulle helheten även kräva fler timmar.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Se närmare i projektets materialbank -> [K-labra, kokeellinen taidetyöpaja](#)

*Bild 4. K-labra förverkligades genom fotografering av människor rörelse och av stadsmiljöns skiftningar. Bild: "Valaistu",
Eeva-Maria Grekula.*

Ordnande av en valpanel i en folkhögskola

Läroinrättning: Arbetarakademin

Målsättning: Målsättningen var att skapa en valpaneldebatt i Arbetarakademin utrymmen. Det gjordes försök till att få in panelister från olika partier. Målet var att ge studenterna värdefull erfarenhet av att ordna evenemang och en möjlighet att delta i politisk debatt och framföra frågor som studenterna själv hade skrivit till kandidaterna.

Förverkligande: Innehållsmässigt skulle studenterna bekanta sig med partierna och med valkretsens kandidater. I evenemangsplaneringen skulle marknadsföring, säkerhet, paneldeltagarnas ankomst, panelledarnas uppgifter, frågorna och deras aktualitet, samt alla praktiska arrangemang tas i beaktande.

Lärmiljö, metoder och material: Som utbildningsmiljö fungerade Arbetarakademin utrymmen. Materialet bestod av säkerhetsanvisningar och polisens evenemangstillstånd.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Omgivningen garanterade utmärkta ramar för evenemanget och Arbetarakademin personal stödde studenterna under planeringsarbetet. Studenterna fick förverkliga sig själva och planera valpanelen tillsammans, men hjälp fanns alltid att tillgå. Frågorna som ställdes under valpanelen var skrivna av studenter vid Arbetarakademin, med vilket syftet var att garantera att ungdomarna fick en möjlighet att delta i politisk debatt.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Studenternas delaktighet stöddes från läroinrättningens sida och studenterna fick skapa evenemanget tillsammans som en grupp. I genomförandet hade studenterna en stor roll, eftersom de fungerade som programledare och panelledare samt tog emot panelisterna.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Studentkårens medlemmar och rektorn ordnade tillsammans en återkopplingsdiskussion under vilken den inkomna responsen gick igenom, framgångar/förbättringsförslag behandlades och studenterna fick beröm.

Självutvärdering av utbildningen: Undervisningsdelen lyckades över alla förväntningar. Också informationssamlandet om kandidaterna och ställandet av frågor till politikerna var givande. Valpanelen var tillgänglig för såväl studenterna som personalen vid Arbetarakademin och därutöver deltog utomstående gäster. Evenemanget var en succé och dess planering och genomförande gav flera lärdomar.

Utvecklingsförslag: Det lönar sig att påbörja planeringsarbetet i tid. Evenemanget lyckades även på kort varsel, men det skulle ha varit bättre om planeringen hade påbörjats tidigare.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut och studiecentraler

Se närmare i projektets materialbank -> [Vaalipaneelin järjestäminen opiskelijavoimin](#)

En utbildningshelhet med anknytning till aktivt medborgarskap riktad till invandrare och andra folkhögskolestuderande

Läroinrättning: Arbetarakademin

Deltagare: Studenter på utbildningslinjen Maahanmuuttajat kohti korkeakoulua, studenter vid öppna universitetet

Målsättning: Målsättningen var att öka graden av aktörskap och agerande, att sprida kunskap och interkulturell dialog.

Förverkligande: Undervisningsinnehållet bestod av aktivt medborgarskap på ett nationellt plan och inom EU samt målsättningar för global hållbar utveckling.

Lärmiljö, metoder och material: Som lärmiljö fungerade traditionella klassrumsutrymmen. Metoden var föreläsningar och arbete i workshops, som material användes presentationer och sustainable development goals-kort.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Studenterna uppmuntrades till att engagera sig med ämnena och att anta en aktiv roll i sina liv och i samhället.

Studenternas delaktighet och aktörskap: De deltog huvudsakligen väl i alla skeden av arbetet från planering till utvärdering.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Diskussioner och responsgivning genomfördes i nätmiljön Classroom.

Självutvärdering av utbildningen: Utbildningshelheten fungerade ganska väl.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Se närmare i projektets materialbank -> [Koulutusdioja aktiivisesta kansalaisuudesta, Aktiivinen EU-kansalainen -kurssin koulutusdiat ja Agenda 2030 ja minä -työpajakurssin koulutusdiat](#)

Webinar med titeln ”Föreningen som påverkare i relation till folket och medborgarna”

Läroinrättning: Kansalaisfoorumi (studiecentralen)

Deltagare: En liten grupp föreningsaktiva, antingen personer i förtroendepositioner, föreningsarbetare eller på annat sätt medverkande i föreningsverksamhet

Målsättning: Målsättningen var att stöda föreningsarbetare i att klargöra den egna föreningens eller sammanslutningens påverkningsroll och att erbjuda konkreta tips och exempel på olika sätt att engagera sig.

Förverkligande: Utbildningen genomfördes i form av en 1,5 timmar lång delaktiggörande webinar. Temata för webinarerna var bl.a. påverkan som ett mål för föreningsverksamhet, målen som föreningens påverkningsverksamhet riktas mot, påverkan i föreningsverksamhetens vardag (bl.a. hållbar utveckling), verktyg för lokalt, globalt och nätengagemang, påverkande kommunikation och exempel på påverkande (förenings- och kampanj)verksamhet.

Lärmiljö, metoder och material: Utbildningen förverkligades genom nätmiljön MS Teams. Preliminäruppgiften gjordes på Padlet innan webinarerna (exempel på vad påverkan i den egna föreningen/organisationen är skrevs upp). I webinarerna ingick föreläsningar (presentationsmaterial), delaktiggörande frågor, en kort Kahoot-frågesport som andningspaus och en möjlighet till att ställa frågor och kommentera fortlöpande. Det skulle även ha funnits ett par videoexempel på påverkningsverksamhet, men tiden räckte inte till. I presentationsmaterialet ingick en hel del nyttigt extramaterial som var och en har möjlighet att bekanta sig med självständigt.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Under webinarernas gång erbjöds möjlighet till att delta, fråga och kommentera i chatten eller högt per mikrofon och på så sätt påverka situationens gång och känna delaktighet. Även Kahoot medförde en möjlighet att delta och också lära sig ett enkelt sätt att delaktiggöra andra på i utbildnings- och andra situationer. Hela innehållet var direkt sammanbundet med den aktiva medborgarens kunskaper och färdigheter samt hur man kan engagera sig i samhället genom föreningsverksamhet. Även solidaritetsperspektivet, det vill säga att föreningarna verkar för att främja det gemensamma goda och att de kan nyttjas för att påverka saker som berör alla gemensamt (t.ex. miljö-, jämlikhets- och människorättsfrågor), var starkt närvarande.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Tyvärr kunde deltagarna inte delta i planeringen denna gång. Genomförandet möjliggjorde deltagande på olika sätt vid flera punkter och det uppmuntrades skilt. Efteråt insamlades muntlig respons om utbildningen, så deltagarna hade en möjlighet att påverka och ge utvecklingsförslag.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Responsdiskussionen erbjöd en möjlighet till reflektion kring det inlärd. Tyvärr fanns ingen tid för reflektion under den korta webinarerna.

Självutvärdering av utbildningen: På basis av responsen svarade webinarerna rätt väl mot deltagarnas behov och interaktionen uppskattades. Det som efterfrågades var fler konkreta och praktiska sätt att engagera sig. Genomförandet lyckades rätt bra, men det kunde ha funnits både fler deltagare och mer konkreti.

Utvecklingsförslag: Ämnet var brett och att hantera det skulle eventuellt ha krävt en webinarserie, vilket skulle ha möjliggjort ytterligare fördjupning. Delaktiggörandet av deltagarna skulle även ha kunnat utökas (inklusive i planeringen av utbildningen). Dessutom kunde fler exempel på små föreningar och mer konkreta gällande påverkningsmöjligheter ha inlemmats. Utbildningen lämpar sig lika väl för närundervisning, i vilket fall även möjligheterna till delaktiggörande är större.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Dialogpausen som en distanspaus – föreningsliv i undantagstillståndets Finland

Läroinrättning: Studiecentralen Sivis

Deltagare: I de sammanlagt 4 nätevenemangen deltog 28 personer, av vilka majoriteten var kvinnor i arbetsför ålder, förenings- och organisationsarbetare, personer i förtroendepositioner och andra aktiva samt personer som har genomfört Sivis Dialogpaus-handledarutbildning.

Målsättning: Målet var att få fram så många olika synpunkter som möjligt och att föra en diskussion på bred front om vilken inverkan coronakrisen har haft på finländska förenings och deras medlemmars verksamhet. Har nya innovationer eller nya former av deltagande fötts, vad har blivit svårare, och har det funnits grupper som har blivit helt onåbara för föreningarna under krisen. Ett mål var även att göra deltagarna bekanta med användning av Dialogpaus-metoden på nätet.

Förverkligande: Undervisningsmomenten förverkligades på internet. På grund av det av coronaviruset orsakade undantagsläget och de tillhörande begränsningarna har föreningar blivit tvungna att fatta snabba beslut gällande sin verksamhet. Temat för diskussionen var hur detta undantagstillstånd är närvarande i föreningarna och organisationerna och i deras medlemmars vardag.

Lärmiljö, metoder och material: Förverkligandet ägde rum via den nätbaserade mötesmiljön Zoom. Som metod fungerade en version av Dialogpaus-metoden som anpassats för nätmiljöer och som bakgrundsmaterial hade handledarna Dialogpaus-stiftelsens diskussionskort.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Metoden möjliggör att individer för öppen och jämlik diskussion om ett aktuellt ämne. Den uppmuntrar även tystare deltagare att delta i diskussionen. Deltagarna lär sig under sitt deltagande i en Dialogpaus att även själv utnyttja verktyget i sin egna verksamhet.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Utbildningen är helt och hållet baserad på deltagarnas egna arbete och diskussion.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Reflektion ägde rum genom handledd diskussion.

Självutvärdering av utbildningen: Utbildningarna lyckades väl och Dialogpaus-metoden konstaterades vara fungerande även i nätmiljöer då deltagarantalet är tillräckligt begränsat.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Se närmare i projektets materialbank -> [Erätauko verkossa – etätauon mallinnus](#)

En kurs i aktivt och demokratiskt medborgarskap som en del av grundundervisningen för vuxna invandrare

Läroinrättning: Kides evangeliska folkhögskola

Studera: Unga vuxna som flyttat till Finland (en grupp på 30 personer), av vilka en del studerar finska språket för första året och resten för fjärde året. En del hade bristfällig läs- och skrivförmåga och hade inte gått i skola i sina ursprungliga hemland, medan en del hade tagit universitetsexamen där.

Målsättning: Syftet med kursen var att presentera det demokratiska samhällssystem och den princip av jämlikhet som är rådande i Finland, att lyfta fram betydelsen av individens aktiva handlande för hela samhället, att erbjuda exempel och information om var och på vilka sätt medborgaren har möjlighet att delta i samhällelig verksamhet, samt att stöda studenterna i att uttrycka sina åsikter och att påverka sådana ärenden och missförhållanden som de anser vara viktiga. Utöver detta presenterades information och sätt att inverka på och bevara ens egen och ens närmastes hälsa och välmående genom självständigt arbete i olika gemenskaper och föreningar.

Förverkligande: Kursinnehållet som behandlades var demokrati och yttrandefrihet, betydelsen av sunda levnadsvanor och motion för individens välmående, eget handlande och agerande i gemenskaper.

Lärmiljö, metoder och material: Som lärmiljö fungerade folkhögskolans utrymmen: klassrum, festsal och IT-klassrum. Ytterligare ordnades motionsdagar och en hobbymässa i ett idrottscenter. Som bakgrundsmaterial för föreläsningarna användes ett utplock av material ur läroböcker och internetkällor som passade studentgruppen. Med hjälp av en associationskarta valde studenterna de handlingstemata som de sedan planerade och förverkligade i mindre grupper. Målet med dessa temata var att få studenterna att engagera sig i ordnandet av evenemang eller tilldragelser. På detta sätt uppmuntrades studenterna till att ta eget ansvar för att planerandet och genomförandet verksamheten.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Studenterna var från tidigare vana vid lärarstyrning i fråga om agerande och studier, vilket innebar att övergången till eget initiativtagande var utmanande. Genom att studenterna aktivt delaktiggjordes och stöddes gavs de en möjlighet till att förverkliga sina egna idéer och att bli medvetna om att de är kapabla till aktivt handlande då det gäller att utveckla idéer och förverkliga målsättningar gemensamt. Då studenter med mycket olika bakgrund arbetade med ett gemensamt projekt förstärktes deras upplevelse av att arbeta tillsammans med olika människor. Studenternas goda gruppanda, uppmuntrande attityd och positiva inställning gentemot varje individs vilja att göra sitt bästa blev tydliga.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Utgående från bakgrundsmaterialet och med breda riktlinjer arbetade studenterna med sina projekt i mindre grupper. Projekten gick ut på att planera gemensamma evenemang, till vilka studenter vid folkhögskolan, övriga studenter, personal och annan publik från det närliggande området var bjudna. Studenterna skapade själv evenemangsplanerna och skötte budjeteringen, marknadsföringen, genomförandet och insamlandet av respons. Vid sidan om verksamheten övade grupperna på att ge och ta emot positiv respons och på kollegial utvärdering.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Respons från studenterna samlades in med hjälp av en skriftlig enkät och genom muntlig diskussion. Lärarna reflekterade sinsemellan i grupp kring framgångar och utmaningar i genomförandet och antecknade dem.

Självutvärdering av utbildningen: I relation till målsättningen var kursen framgångsrik. Det är nödvändigt att erbjuda baskunskaper om ämnet, men i en dylik kurs anser vi det vara viktigare att det är studenterna själva som aktivt planerar och genomför sina idéer. Det bästa med kursen var att studenterna aktiverades för att planera och föverkliga något gemensamt. Studenternas gruppkänsla, vilja att hjälpa andra och förmåga att respektera och ta hänsyn till olikhet förbättrades. Detta syns i studenterna även efter kursens slut.

Utvecklingsförslag: I kursen hade gärna fått ingå flera externa besöksmål, det vill säga mer utåtriktning från folkhögskolan.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Se närmare i projektets materialbank -> [Materiaaleja suomalaisesta yhteiskunnasta ja demokratiasta maahanmuuttaneiden opetukseen](#)

En kurs i medborgarengagemang – gamla och nya sätt att påverka

Läroinrättning: Alkio-opisto (folkhögskola)

Deltagare: 10 studenter från olika utbildningslinjer vid folkhögskolan, unga vuxna

Målsättning: Målet var att tillföra kunskap om olika möjligheter till engagemang i det finländska samhället och att inspirera studenten till samhälleligt deltagande.

Förverkligande: Genomförandet bestod av föreläsningar, besök och planerande av egna projekt.

Lärmiljö, metoder och material: Som lärmiljö fungerade läroinrättningens utrymmen och som besöksmål var riksdagen och Förbundet för mödra- och skyddshem. Metoderna var föreläsningar, diskussioner och projektarbete och som material fungerade olika former av internetkällor och teorilitteratur.

De aktivt och demokratiskt medborgarskap tillhörande kunskaper, färdigheter och attityder som utvecklades: Övervägandet av olika möjligheter till engagemang och planeringen av ett projekt i medborgarengagemang stärkte studenternas positiva inställning gentemot olika former av medborgarengagemang och deras uppfattning om sina egna möjligheter till engagemang.

Studenternas delaktighet och aktörskap: Lektionerna var grundade i studenternas deltagande och diskussion. Planerandet och genomförandet av projektet krävde starkt engagemang och aktörskap av studenterna. Även utvärderingen var baserad på aktivt deltagande.

Reflektion kring verksamhet och erfarenheter: Reflektion genomfördes i form av gruppdiskussioner efter ordnandet av evenemangen och efter kursen samt genom gemensamt övervägande av fortsatta planer.

Självutvärdering av utbildningen: Kursens målställningar uppnåddes väl, men mycket återstod att förbättra.

Utvecklingsförslag: Det skulle vara bra att få med flera studenter. Kursen kunde ha ett längre tidsspann och dess tidpunkt kunde planeras om. Det kunde även ingå fler besök, fler möjligheter att bekanta sig med engagemang och mer tid för projektets genomförande.

Kan appliceras: Vid folkhögskolor, medborgar- och arbetarinstitut, studiecentraler och sommaruniversitet

Se närmare i projektets materialbank -> [Kansalaisvaikuttamisen kurssi kansanopistossa](#)

2.2 Material som stöd för planering av utbildning kring medborgarfostran

I samband med nästan alla de ovan beskrivna experimentella undervisningarna producerades materialet med ändamålet att stöda planerandet av motsvarande utbildningar även vid andra fria bildningsanstalter. Dessutom producerades annat användbart material som stöd för undervisningsplanering och utbildning. Allt material som producerats inom ramen för projektet är fritt tillgängligt under villkoren för Creative Commons BY-SA-licensen. Vid materialets skapande har tillgänglighetsdirektivets krav beaktats. Den största delen av materialet finns sparad i materialbanken som filer i PDF-format, presentationerna även som direkt ändringsbara PowerPoint-versioner. Materialet är på finska.

Material som producerades inom ramen för ADEKA-projektet (i alfabetisk ordning)

[Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus teemana maahanmuuttaneille suunnatuissa korkeakoulutukseen valmentavissa opinnoissa](#)

[Deliberatiivinen demokratia ja sen oppimisen didaktinen malli](#)

[Demokratiakortit](#)

[Etätauko – Erätauko-dialogit verkossa](#)

[Ikääntyvien yliopiston toimintamalli](#)

[Ilmastonmuutos Helsingin työväenopiston opintotarjonnassa](#)

[Kansalaisvaikuttamisen kurssi kansanopistossa](#)

[K-labra – kokeellinen taidetyöpaja kaupunkitilassa](#)

[Käsityöaktivismityöpajan mallinnus](#)

[Luku- ja kirjoitustaidottomien opetus monimenetelmäisesti](#)

[Nuorten kirkkopäivät \(Ungdomens kyrkodagar\) – seurakuntien aktiivisten nuorten parlamentti](#)

[Solidarisuusprojekti-kurssi](#)

[Sosiaalipedagoginen kansalaiskasvatus -video](#)

[Suomalainen yhteiskunta ja osallistuminen teemana maahanmuuttaneiden aikuisten perusopetuksessa](#)

[Taideprojekti osana suomen kielen kurssia](#)

[Tiedekasvatus osana kesäyliopistotoimintaa](#)

[Työelämän kansalaisuus -koulutusmateriaali](#)

[Työpajamalli suomen kielen ja kulttuurin opintoihin](#)

[Vaalipaneelin järjestäminen opiskelijavoimin](#)

[Vapaaehtoistoiminta osallisuuden ja lukutaidon tukena -opas](#)

3. Vi lär oss tillsammans! Utbildaren som stöd för samhälleligt aktörskap -utbildningen för utbildare och handledare inom fritt bildningsarbete och föreningsverksamhet

Mot slutet av projektet ordnades **Utbildaren som forskare i samhälleligt aktörskap -utbildningen för utbildare och handledare inom fritt bildningsarbete och föreningsverksamhet**. Syftet med utbildningen var att stärka deltagarnas förståelse av pedagogiska lösningar för att främja aktivt medborgarskap och hjälpa dem att sammanknyta element av medborgarfostran med innehållet i sina utbildningar. Utbildningen gav deltagarna både en teoribas för planering av utbildningen och praktiska tips och stöd från en kollegialt lärande grupp.

Det var meningen att 2 närundervisningsdagar och en två månader lång period av nätstudier i nätmiljön Peda.net skulle ingå i utbildningen, men på grund av begränsningsåtgärderna som blev aktuella under våren blev det nödvändigt att flytta en av närundervisningsdagarna till en digital miljö. Även i övrigt kunde man delta i utbildningen helt och hållet på nätet om så önskades.

I utbildningen ingick föreläsningar och en hel del grupparbete, i samband med vilket deltagarna kunde utbyta tankar och erfarenheter om att förverkliga utbildningar med fokus på medborgarfostran. Som utbildare fungerade utbildningspersonal från de organisationer som deltog i ADEKA-projektet samt en forskare i fritt bildningsarbete.

Utbildningstemata var

- » Aktivt och demokratiskt medborgarskap inom fritt bildningsarbete (utbildare Anna Kirstinä, studieförbundet KSL)
- » En didaktisk modell för inläring av deliberativ demokrati (Björn Wallén, Lärkkullastiftelsens folkakademi och Fritt Bildningsarbete rf)
- » Konst och engagemang, erfarenheter av att handleda en mångkulturell teatergrupp (Sointu Condé, bl.a. Kalliola arbetarinstitut)
- » Erfarenheter av en kurs i medborgarengagemang och av studentkårsverksamhet (Saila Leukumaa-Autto, Annika Salo och Petja Vatanen, Alkio-opisto)
- » Bildningsarbetets utmaningar och möjligheter i relation till främjande av aktivt medborgarskap (Sini Teräsahde, doktorand, Tammerfors universitet)
- » Att koppla innehåll kring medborgarfostran till utbildningar
- » Delaktiggörande pedagogik, lärmiljöer och metoder
- » Teoretiska synpunkter på medborgarfostran som en uppgift för det fria bildningsarbetet
- » Planering av utbildningar med anknytning till medborgarfostran

Utbildningens nätuppgifter var baserade på text- och videomaterial och föreläsningar, som fungerade som bas för gemensam diskussion och reflektion som fördjupade inläringen.

Utbildaren stödde deltagarnas arbete, men det väsentligaste var det stöd som den kollegiala gruppen erbjöd och utvidgande av de egna perspektiven genom dialog och kommentarer. En kritisk och undersökande inställning gentemot det egna arbetet var en ledande princip.

Utbildningen lyckades rätt bra. Deltagarna upplevde att de hade fått nya insikter och saker att fundera på samt konkreta idéer för förmjande av temata med koppling till aktivt medborgarskap. Även teoribasen och referensramen som styr arbetet blev klarare. Deltagarna skulle gärna ha haft mer interaktion och idéutveckling ansikte mot ansikte, men å andra sidan möjliggjorde också den nätbaserade formen att man kunde delta enkelt från var som helst i Finland. Deltagarna ansåg att nätutbildningen i webinarform (i realtid) fungerade bättre än uppgifter helt baserade på skriftlig interaktion på Peda.net.

Uppmuntrade av projektutbildningen ämnar man senare antingen samla en nätbaserad materialdatabas för självstudier eller i framtiden ordna motsvarande nät- eller flerformsutbildning utgående från det material och de uppgifter som sammanställts för denna utbildning. Baserat på de utvecklingsförslag som ingick i deltagarresponsen finns goda möjligheter att utveckla utbildningen åt ett mer aktivt håll, så att deltagandet blir mer ändamålsenligt.

4. Aha! Exempel och rekommendationer för utbildare inom fritt bildningsarbete

Utgående från den inledande kartläggningen och erfarenheterna av projektets experimentella undervisningar har det blivit klarare hurdana angreppssätt (teoretisk referensram, pedagogiska lösningar, lärmiljö och metoder) som skulle kunna fungera bäst för främjande av den aktiva och demokratiska medborgarens kunskaper, färdigheter och attityder, speciellt inom fritt bildningsarbete.

En referensram för medborgarfostransarbete som lämpar sig väl för fritt bildningsarbete har sin grund i socialpedagogik och dess grundbegrepp. **Det teoretiska ramverket för socialpedagogisk medborgarfostran**, som har utvecklats av Elina Nivala i hennes doktorsavhandling (2008), ligger mycket nära den bildningspedagogiska referensramen som till exempel Seppo Niemelä (2011) har skrivit om. Inom ramen för projektet instruerades att de experimentella undervisningarna skulle planeras och genomföras med förverkligandet av principerna för socialpedagogisk medborgarfostran i åtanke.

Målet med socialpedagogisk medborgarfostran är att **stärka individers delaktighet, aktörskap och solidaritet**. För att medborgaren ska kunna vara delaktig i samhället bör a) medborgarens gemenskaper erbjuda möjligheter till delaktighet, b) medborgaren ha kapacitet till att utnyttja dem (jfr. Amartya Sen [1993] teori om handlingsmöjligheter), c) medborgaren delta i gemenskapens verksamhet och d) medborgaren känna att hen tillhör gemenskapen. Genom uppfostran kan man stöda utvecklingen av medborgarfärdigheter och möjligheter till deltagande samt förstärka upplevelser av delaktighet i gemenskapen. (Nivala 2008, 334.)

Aktörskap och solidaritet vilar på en bas av delaktighet. Med aktörskap avses här att individen är medveten om sin kapacitet till samhälleligt förbättrande och är kapabel till att förna kritiskt tänkande med handling. Solidaritet å sin sida är en beredskap att förbinda sig till främjande av gemensamt välmående och till verksamhet som bekämpar orättvisor. (Ibid., 334.) Aktörskapet riktas alltså för att råda bot på sådana missförhållanden som hotar mänsklig och social välfärd (Ibid., 328).

Utgående från materialet och från senare diskussioner projektgruppen emellan blev det uppenbart att det oftast **inte är ändamålsenligt** att skapa utbildningar där det **huvudsakliga innehållet** är aktivt och demokratiskt medborgarskap (medborgarfostran) eller hur man kan delta och engagera sig i samhället. En kurs som kretsar kring dessa temata kan nog fungera till exempel som en del av en större utbildningshelhet, såsom i utbildningslinjer för samhällslära eller politik. De kan då sammankopplas med till exempel studentdrivna projekt i medborgarengagemang liksom de som planerades inom ramen för projektets experimentella undervisningar.

Innehållen i många redan välfungrande utbildningar kan riktas på ett sätt som på något plan förverkligar målsättningar för medborgarfostran. Då kan utbildningen på ett eller annat sätt väcka tankar hos studenterna om dem själva som samhällets aktiva medlemmar, få dem att märka följderna av deras agerande på andra eller på världen, eller stöda utvecklingen

av den aktiva och demokratiska medborgarens färdigheter och förmågor. Detta förutsätter att utbildaren/läraren själv anser att dessa aspekter är viktiga och att hen vill främja dem genom utbildning.

Om och när man i sin undervisning vill stöda kritiskt tänkande, studenternas egna aktörskap, deras delaktighet och deras förmåga till ansvarstagande **har pedagogiska lösningar en precis lika stor roll som utbildningens innehåll**. Av de pedagogiska referensramarna och modellerna har de mest fungerande i detta sammanhang konstaterats vara sådana pedagogiska tillvägagångssätt som delaktiggör studenter, gemenskapsbildande, kollegialt och samarbetsbetonandet lärande samt inläring genom praktik.

Som studiematerial fungerar nästan vilken som helst typ av material som är innehållsmässigt intressant och tillräckligt klart och förståeligt från studenternas synvinkel. Det är avgörande att studenterna ägnar sig åt **reflektion** tillsammans kring det studerade materialet eller de gemensamma upplevelsena. Dessutom bör man medvetet facilitera studenternas delaktighet i valet av utbildningens innehåll och metoder då det är ändamålsenligt. Att ta i beaktande studenternas egna idéer, kunskapsbehov, intressen och önskemål underlättar också finandet av passliga temata med relation till aktivt och demokratiskt medborgarskap för varje utbildning. **Deltagande och engagemang måste komma nära studenternas liv och vardag.**

4.1 Exempel på delaktiggörande pedagogiska lösningar

Tillsammans med två medlemmar av projektgruppen ordnade vi en workhop som ingick i programmet för Valtakunnalliset vapaan sivistystyön päivät i augusti 2019. Syftet med workshopen var att inspirera deltagarna till att i grupper komma underfund med utbildningar som på något sätt skulle stöda utvecklingen av kunskaper, färdigheter eller attityder kopplade till aktivt och demokratiskt medborgarskap. För att stöda tankearbetet skapade vi tankekartor, av vilka den ena innehöll den aktiva och demokratiska medborgarens kunskaper, färdigheter och attityder (se del 1.3, bild 2.) och den andra innehöll exempel på delaktiggörande pedagogiska lösningar, lärmiljöer och metoder (bild 5).

(Delaktiggörande) pedagogik, pedagogiska & didaktiska lösningar och metoder samt lärmiljöer för studier kring aktivt och demokratiskt medborgarskap

Syftet är att alla ska finna sitt eget sätt att tala ut och göra sin röst hörd i samhället som betydelsefulla aktörer.

En delaktiggörande pedagogik skapar upplevelser av delaktighet, en känsla av tillhörighet i gemenskapen (och i samhället), upplevelser av engagemang och insikter om den egna verksamhetens betydelse.

Med pedagogiska lösningar skapas även förändring åtminstone i individens kunskaper, färdigheter och attityder, men i bästa fall även i gemenskaper och i samhället!

Bild 5. Delaktiggörande pedagogiska lösningar, lärmiljöer och metoder.

Tankekartans exempel reflekterar på ett fungerande sätt på hur många olika vis utbildningar kan ge deltagarna upplevelser av delaktighet och aktörskap, tillhörande i en gemenskap och att bli hörd. Utöver detta passar en del av de nämnda metoderna utmärkt för praktiska övningar i samhälleligt aktörskap, medan andra lämpar sig för gestaltande av den samhälleliga situationen och verkligheten samt till kritiska observationer tillsammans med andra deltagare.

4.2 Rekommendationer för utbildare av aktiva och demokratiska medborgare

Här under finns de insikter om vad som är värt att lägga märke till då man vill inkludera en starkare medborgarfostrande prägel i utbildningar inom fritt bildningsarbete som nåddes under arbetet med ADEKA-projektet. I samband med vissa rekommendationer finns länkar till material som producerades inom ramen för projektet och som till exempel bjuder på exempel eller stöd för att gestalta denna rekommendation i praktiken, till exempel i utbildningstyper som är typiska för en viss typ av läroinrättning eller ett visst utbildningsområde. Jag önskar alla mod att infoga medborgarfostrande målsättningar och innehåll i sina utbildningar!

1. Engagera dig, förstå och begrunda din egen roll som utbildare

Utbildarens egna intresse för samhälleliga fenomen och förtäelse av hur den aktiva och demokratiska medborgarens kunskaper, färdigheter och attityder är bildar en avgörande utgångspunkt för hans verksamhet som medborgarfostrare. Det är bra att fundera på hur man själv agerar som aktiv medborgare och att känna igen de sätt på vilka ens egna utbildningstemat är sammankopplade med större helheter. Vill du vara en samhällelig aktör även som utbildare?

Materialtips: [Sosiaalipedagoginen kansalaiskasvatus -video](#)

2. Känn gruppen som du utbildar

För att utbildningens målsättningar, både inom medborgarfostran och i övrigt, ska kunna lyckas, bör utbildningens innehåll och pedagogik riktas på rätt sätt. I praktiken innebär detta att utbildaren känner till deltagargruppens behov och utgångspunkter så bra som möjligt, för att sedan kunna välja ut tillvägagångssätt och studiematerial som passar just dem. Vet du vilka saker som är viktiga för just denna deltagargrupp just nu?

Materialtips: [Solidaarisuusprojekti-kurssi](#)

3. Delaktiggör alltid då det är möjligt

Genom utbildningens pedagogiska lösningar kan man medvetet främja utvecklandet av färdigheter för aktivt och demokratiskt medborgarskap. Det är speciellt viktigt att ge deltagarna en chans att påverka utbildningens framskridande, innehåll och metoder. Delaktigheten förverkligas bäst då deltagarna tillåts delta även i utbildningens planeringsskede. Minst under utbildningen borde deltagarna ha verkliga möjligheter till att påverka. Lagg också märke till att noggrannare planera hur deltagarna kan vara med om att utvärdera och utveckla utbildningen.

Materialtips: [Vaalipaneelin järjestäminen opiskelijavoimin](#)

4. Försäkra dig om deltagarnas baskunskaper

I samhället är det möjligt att engagera sig på flera olika sätt och att påverka en mångfald olika saker – om man vet hur man engagerar sig och påverkar. Det är därför viktigt att se till att allas baskunskaper om logiken i samhällets diverse system och om olika sätt att agera och påverka demokratiskt är à jour.

Materialtips: [Demokratiakortit](#) och [Aktiivinen ja demokraattinen kansalaisuus teemana maahanmuuttaneille suunnatuissa korkeakoulutukseen valmentavissa opinnoissa](#)

5. Ta in samhället i utbildningssituationen – eller för utbildningen ”ut i samhället”

En aktiv medborgare vill förstå samhällets fungerande och delta och agera inom gemenskaper och i samhället. Som utbildningsmaterial kan man välja ut till exempel färdiga nyhetsartiklar eller annat mediematerial som väcker diskussion om samhällseliga ärenden och sporrar till att betrakta den rådande verkligheten (eller den bild som medierna erbjuder) på ett kritiskt sätt. Inom ramen för utbildningen kan man även ge sig ut i omgivningen eller göra exkursioner för att observera någon sak eller något fenomen, eller för att i praktiken pröva på något påverkningsätt som engagerar deltagarna.

Materialtips: [Kansalaisvaikuttamisen kurssi kansanopistossa](#)

6. Uppmuntra och stöd praktisk utövning av färdigheter i verkliga situationer

Teorikunskap är en viktig grund, men färdigheter i deltagande och påverkan förkovras bäst genom att pröva sig fram och öva i verkliga situationer. Frivillig- och föreningsarbete är en utmärkt kontext för övning i medborgarfärdigheter. Även olika former av praktiska kampanjer, projekt och tillställningar erbjuder erfarenhet av äkta deltagande och engagemang på gräsrotsnivå.

Materialtips: [Vapaaehtoistoiminta osallisuuden ja lukutaidon tukena -opas](#)

7. Locka deltagare till ansvarstagande och deltagande

Emellanåt ryggar studenter ifrån delaktiggörande metoder och motsätter sig dem, speciellt då de har blivit vana vid lärarstyrda studier. Det gäller att inte låta sig demoraliseras av det; man kan ihärdigt locka deltagarna till att agera och delta självständigt med små steg. På detta sätt överförs ansvaret för inläring och agerande så småningom till deltagarna själva.

Materialtips: [Suomalainen yhteiskunta ja osallistuminen teemana maahanmuuttaneiden aikuisten perusopetuksessa](#)

8. Utnyttja deltagargruppen på ett medvetet sätt

All visdom är inte inneboende i utbildaren. Av denna orsak är det klokt och givande att utnyttja deltagargruppen i fördjupandet av inläringen. Alla har någon form av expertis eller erfarenhet som de kan dela för att stöda de andras inläring. Genom att satsa på kollegialt lärande minskas utbildningens lärarstyrning och samtidigt ökar graden av upplevd delaktighet och engagemang bland deltagarna.

Materialtips: [Etätauko – Erätauko-dialogit verkossa](#) och [Ikääntyvien yliopiston toimintamalli](#)

9. Lagg märke till de deltagare som är i störst behov av stöd

De som har endast lite erfarenhet av aktivt och demokratiskt medborgarskap behöver till en början betydelsefulla upplevelser av delaktighet. Sådana uppkommer lätt i vilken som helst form av trygg och välkoordinerad gruppverksamhet, i vilken vars och ens röst blir hörd och deras önskemål noteras. Dessa första steg i fråga om delaktighet och första positiva erfarenheter kan så småningom leda till experiment med bredare samhällsligt deltagande och engagemang. Fundera alltså på hur du kunde inkludera speciellt dem, som inte ännu har funnit sin väg till det fria bildningsarbetets krets.

Materialtips: [Luku- ja kirjoitustaidottomien opetus monimenetelmäisesti](#) och [Taideprojekti osana suomen kielen kurssia](#)

10. Uppmuntra aktiva deltagare till fortsatt utveckling

Alla behöver uppmuntran och stöd för att kunna utvecklas som aktiva medborgare – även de mest erfarna. Var och en kan hjälpas till mer kritiskt tänkande, förbättrad mediekompetens, utveckling av färdigheter för konstruktiv dialog eller digitala färdigheter, eller till exempel till att pröva på något nytt sätt att påverka.

Materialtips: [Ilmastonmuutos Helsingin työväenopiston opintotarjonnassa](#)

11. Våga ta tag i samhällsliga ämnen och delaktiggörande pedagogik

Temata som hör samman med aktivt och demokratiskt medborgarskap kan övergripande inkluderas i nästan vilken som helst form av utbildning, åtminstone på något vis. De hör inte endast samman med utbildningar i samhällsliga ämnen och läroämnen, utan de kan lika väl kopplas – åtminstone i liten skala – till utbildningshelheter inom exempelvis språk, hantverk, konst, kommunikations, eller motion, eller framträda genom de pedagogiska lösningarna för vilken utbildning som helst. Det egentliga temat för utbildningen behöver då inte ha något att göra med aktivt medborgarskap, men deltagarnas kunskaper och färdigheter kan utökas vid sidan om studierna.

Materialtips: [Tiedekasvatus osana kesäyliopistotoimintaa](#) och [Käsityöaktivismityöpajan mallinnus](#)

12. Pröva även konstbaserade metoder

Konst och konstbaserade metoder är ofta ett utmärkt stöd för att skapa upplevelser av delaktighet och de kan även utnyttjas som en form av samhällsligt engagemang. Konstbaserat arbete kan öppna för interaktion mellan deltagare, locka fram kreativa tankar och perspektiv och bryta ner (i vissa fall onödiga) gränser.

Materialtips: [K-labra – kokeellinen taidetyöpaja kaupunkitilassa](#) och [Taideprojekti osana suomen kielen kurssia](#)

- Heikkinen, Anja 2019. *Vapaan sivistystyön aatteet ja ideologiat*. Ingår i Jenni Pätäri & Sini Teräsahde & Aaro Harju & Jyri Manninen & Anja Heikkinen 2019. *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna. Vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä*. Vapaa Sivistystyö ry, 85–136.
- Kaupunkiaktivismi 2018. *Aktivismeja - pohdiskeleva esimerkkikokoelma*. www.kaupunkiaktivismi.fi/fi/aktivismeja-pohdiskeleva-esimerkkikokoelma Hänvisat 12.5.2020.
- Lag om fritt bildningsarbete 1998/623. Given 1.1.1999.
Tillgänglig elektroniskt: www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980632
- Manninen, Jyri & Teräsahde, Sini & Pätäri, Jenni 2019. *Vapaan sivistystyön vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen merkitys*. Ingår i Jenni Pätäri & Satu Teräsahde & Aaro Harju & Jyri Manninen & Anja Heikkinen 2019. *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna. Vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä*. Vapaa Sivistystyö ry, 237–273.
- Ministry of the Interior 2018. *International Migration 2017–2018 – Report for Finland*. Ministry of the Interior Publications 25/2018. Tillgänglig elektroniskt: julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161174
- Niemelä, Seppo 2011. *Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa*. Helsinki: Kansanvalistusseura ja Snellman-instituutti.
- Nivala, Elina 2008. *Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys*. Doktorsavhandling. Snellman-instituutin A-Sarja 24. Kuopio: Snellman-instituutti. Tillgänglig elektroniskt: www.academia.edu/38717598/Kansalaiskasvatus_gloaalien_ajan_hyvinvointiyhteiskunnassa_Kansalaiskasvatuksen_sosiaalipedagoginen_teorikehys
- Pastuhov, Annika 2018. *Att vara och agera medborgare. En etnografisk studie i folkbildande praktiker*. Åbo Akademi, fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier. Vuxenutbildning. Doktorsavhandling.
- Pätäri, Jenni & Teräsahde, Satu & Harju, Aaro & Manninen, Jyri & Heikkinen, Anja 2019. *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna. Vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä*. Vapaa Sivistystyö ry. Tillgänglig elektroniskt: www.vapausjavastuu.fi/wp-content/uploads/2019/03/Vst-eilen-tanaan-huomenna-verkko.pdf
- Sen, Amartya 1993. *Capability and Well-Being*. Ingår i Martha Nussbaum & Amartya Sen (red.) *The Quality of Life*. Oxford: Oxford University Press, 30–53. doi.org/10.1093/0198287976.003.0003
- Teräsahde, Sini & Manninen, Jyri 2019. *Visiot vapaan sivistystyön tulevaisuudesta*. Ingår i Jenni Pätäri & Satu Teräsahde & Aaro Harju & Jyri Manninen & Anja Heikkinen 2019. *Vapaa sivistystyö eilen, tänään ja huomenna. Vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä*. Vapaa Sivistystyö ry, 275–322.

KANSALAIŠ FOORUMI

Kansalaisfoorumi, 2020

Detta verk är licensierat
under en [Creative Commons
Erkännande-DelaLika 4.0
Internationell Licens](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).